

Terugkijken en herinneren

Wat betekent de migratie voor ons?

Verslag
projectendag
23 november 2011

Praktische suggesties

T.a.v. het vrijwilligerswerk onder oudere migranten:

- verdiep je in zijn of haar geschiedenis en achtergrond. Hoe kijkt hij of zij bijv. naar zichzelf als oudere? Welke invloed heeft de cultuur van het moederland hierop en welke de Nederlandse cultuur?
- krijg zicht op hoe de 'grote veranderingen' in het leven zijn doorgemaakt. Welke betekenis wordt eraan gegeven?
- krijg zicht op de manier waarop hij/zij terugkijkt op het eigen leven en op welke manier hij/zij hieraan zingeeft;
- krijg zicht op wat hij/zij wil doorgeven aan de volgende generatie;
- Neem de tijd om uitvoerig te luisteren en gebruik een methode (bijv. 'Mijn leven in Kaart') om het gesprek te verdiepen.

NOOM
Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten

Welkom door de voorzitter

Christina Harreveldt opent deze projectendag en heet iedereen van harte welkom. Het is bijzonder om deze dag hier in het Moluks Museum te mogen openen.

Het doet goed om weer nieuwe gezichten te zien. Dit is een goed teken en Christina roept alle aanwezigen op om bij de volgende NOOM bijeenkomst ook weer nieuwe belangstellenden mee te nemen. Zo blijft het NOOM groeien!

Introductie van deze projectendag

Yvonne Heygele, vanuit Focuscultura werkzaam als projectontwikkelaar en adviseur van het NOOM en gespreksleider van vandaag, vertelt over de totstandkoming van deze dag. Het NOOM mag zich erover verheugen dat we weer in staat zijn om dit jaar een projectendag te houden voor kaderleden en actieve vrijwilligers die werken voor en met oudere migranten.

Normaal gesproken is het een dag waarop de lidorganisaties elkaar hun eigen projecten presenteren. Dit jaar hebben we het een beetje anders aangepakt. Er is gekozen voor een thema: *Terugkijken en herinneren. Wat betekent migratie voor ons?*

In alle migrantengemeenschappen wordt met regelmaat teruggekeken op de migratiegeschiedenis. Ook de lidorganisaties van het NOOM doen hier aan mee. Een paar voorbeelden:

- Dit jaar was het 100 jaar geleden dat de eerste groep Chinezen zich vestigde in Nederland. Lidorganisatie Chun Pah besteedde hier ruim aandacht aan door middel van een presentatie met toneel, foto's, dans en zang op de landelijke Chinese ouderendag.
- 60 jaar geleden arriveerden de Molukkers in Nederland per schip. De Landelijke Stuurgroep Molukse Ouderen, maar ook veel andere Molukse organisaties op landelijk en lokaal niveau organiseerden herdenkingen.
- Enkele jaren geleden organiseerde SMN (Samenwerkingsverband van Marokkaanse Nederlanders) de presentatie van het boek 'Marokkanen in Nederland, de pioniers vertellen' ter gelegenheid van 40 jaar Marokkaanse gastarbeid in Nederland.
- Volgend jaar wordt herdacht dat er 400 jaar relaties bestaan tussen Turkije en Nederland. Daaraan zal ruim aandacht worden besteed.

Iets wat bijgebleven is van de presentatie van het boek 'Marokkanen in Nederland' is dat de jongeren vertelden hoe zij gingen beseffen wat voor pioniers hun vaders waren. Dat heeft ertoe geleid dat zij meer respect kregen voor hun ouders en hun streven naar een betere toekomst.

Vandaag staat centraal:

- Hoe kijken we terug?
- Wat is de betekenis van terugkijken en herinneren?
- Zingeving
- Het persoonlijke en het collectieve belang van verhalen en van terugkijken.

Terugkijken op je eigen leven: zingeving

Paulien Matze, , theologe en schrijfster van ‘Portretten uit Bolivia, levensverhalen die inspireren’

Paulien Matze, geboren in Meppel in 1963, was predikant in Paramaribo, Suriname en gaf lessen theologie aan de inheemse bevolking in Bolivia. Zij was dus migrant in Suriname en in Bolivia. Uit eigen ervaring weet zij wat het betekent om naar een ander land te verhuizen met een ander klimaat, ander eten, een ander dagritme, een vreemde taal en met een heel andere kijk op het leven. Het is dan van groot belang dat je je aanpast maar tegelijk ook jezelf blijft. Zij heeft dus erg veel respect voor de migranten die naar Nederland zijn gekomen. Het leven tussen verschillende culturen heeft zij ervaren als een verrijking van haar leven.

Nu start zij een project levensverhalen in Rotterdam via de Stichting Reliëf.

Wat is ouderdom?

De kern van ouderdom is dat je ‘staat in het einde’ (Erikson en Tonstam); je wordt geconfronteerd met jezelf door het terugblikken op je verleden maar ook door zinvolle ervaringen door te geven aan de volgende generatie.

Het aantal ouderen in Nederland stijgt sterk. De zorg voor ouderen verandert op dit moment sterk en deze verandering heeft ook te maken met de diversiteit en verscheidenheid onder de ouderen.

In 2009 telde Nederland 2,5 miljoen 65-plussers waarvan er 631.000 ouder waren dan 85. *(Vandaag op het nieuws: Nederland telt nu 3 miljoen AOW-ers).*

In 2015 wordt verwacht dat er 360.000 migranten zijn van 55 jaar en ouder.

De gemiddelde leeftijdsverwachting van vrouwen is in de periode van 1960 tot nu toe gestegen van 72 naar 81 en die van de mannen van 70 naar 77.

Het beeld over ouderen verandert ook sterk. Van de zieke, arme en afhankelijke oudere naar het ‘goede ouder worden’. Van de oudere die niet meer deelneemt aan de maatschappij en zich terugtrekt, naar de succesvolle oudere die actief, autonoom en mondig is.

De oudere wordt nu gezien als burger en cliënt. De nadruk in de komende tijd zal liggen op:

- Minder instituties en minder formele ouderenzorg
- Meer wordt overgelaten aan de oudere burger zelf
- Menswaardig oud worden als individuele burger

Het aantal mensen met dementie zal gaan verdubbelen en het aantal mensen dat toetreedt tot de arbeidsmarkt zal afnemen. Kan en wil de samenleving de ouderenzorg nog wel betalen? Worden de ouderen de paria’s van onze samenleving. Wat wordt de positie van de kwetsbare oudere migrant?

Ook de verscheidenheid onder ouderen neemt toe. Waar vroeger gesproken werd over de drie levensfasen van de mens, worden er nu vier gehanteerd:

- Eerste fase: opvoeding en scholing
- Tweede fase: werk en gezinsvorming

- Derde fase: vitaal, reislustig en betrokken op de samenleving, accent op vrijwilligerswerk
- Vierde fase na je 75^e jaar: afhankelijkheid van je beperkingen, verlies van partner, broers en zussen, vrienden, je vertrouwde omgeving, en confrontatie met de eindigheid van het leven.

In Bolivia ziet men de ouderen als:

- Draggers van culturele kennis en wijsheid
- Die zij (mondeling) doorgeven aan de volgende generaties
- Op het platteland: de leiders van de gemeenschap.

In de steden in Bolivia zien we dit al veranderen; tradities worden van minder belang en andere relaties worden gelegd. De migratie naar de stad zet wel druk op de maatschappij en maakt ouderen afhankelijker van hun kinderen, omdat in dit soort landen geen pensioenvoorziening bestaat.

Migranten In Nederland hebben te maken met twee grote veranderingen:

- De gevolgen van de migratie van het moederland naar Nederland, en
- De maatschappelijke veranderingen in Nederland rond de verzuiling en rond de ouderenzorg. Van verzuiling naar lifestyle.

Vroeger in Nederland had elke religie, elke zuil zijn eigen scholen, kerken, sportverenigingen. Binnen die zuil liepen vrijwel alle sociale contacten. Nu staat de vraag naar zingeving erg onder druk omdat deze basis in de samenleving vaak is weggevallen.

Staan in het einde betekent ook een confrontatie met de dood; het einde van het aardse leven komt in het vizier. Ouderen gaan belangrijke gebeurtenissen hernemen om ze te kunnen neerleggen.

Een mens gaat zichzelf afvragen: waar kom ik vandaan, waar leef ik nog voor en waar ga ik naartoe? Hij vraagt zich af: hoe ben ik geworden wat ik nu ben? Hij gaat de balans van zijn eigen leven opmaken. Hij stelt zich de vraag: hoe kijk ik tegen de dood en tegen het hiernamaals aan? Wat wil ik nog doorgeven aan mijn kinderen?

Ouder worden is gelijktijdig terugblikken.

'We leven ons leven naar voren, maar begrijpen het door terug te kijken' (S.Kierkegaard). Reminiscentie is dus een natuurlijke wijze om bezig te zijn met je ego-integriteit; alle positieve en negatieve ervaringen van het leven krijgen een plek en je maakt daarvan de balans op. Het gaat om het aanvaarden van alles wat er in het leven is gebeurd, het leven ervaren als een samenhangend geheel.

Bij die balans opmaken horen ook vragen als:

- Wil ik terug naar mijn geboortegrond?
- Wat heb ik betekend?
- Wat is wel of niet af in mijn leven?
- Wat wil ik nog overdragen?
- Heb ik vrede met mijn hele leven?

Van belang is dat je herinneringen ophaalt met iemand anders die je vertrouwt. Jouw persoonlijke geschiedenis is belangrijk voor je en het is ook belangrijk om dit door te

vertellen: Hoe was je familie? Je thuis? Kun je je nog herinneren hoe het vroeger rook? Enzovoorts.

Ouder worden is ook zin geven aan je leven. In het Nederlands zijn veertien betekenissen van het woord 'zin'. Zingeving heeft alles te maken met ervaringen rond verwondering en verbazing. Daarmee geven wij opnieuw inhoud aan ons leven en leren we te ontdekken.

Kenmerken van 'zin' zijn:

- Interpretatie van de werkelijkheid
- Kiezen
- Doen
- Gevoel
- Betrokkenheid (altijd in wisselwerking met je omgeving in brede zin)
- Relatie (met andere mensen)
- Ervaring van de heiligheid van je leven
- Transcendent (ingebed in je cultuur, religie, achtergrond)
- Persoonlijk maar niet-individueel
- Rituelen

'Vraag iemand naar de zin van zijn leven en hij vertelt je zijn levensloop' (G.Konrad).

'De zin van het leven kun je ook overdrijven door er een heel verhaal van te maken' (Loesje).

Een definitie van het begrip 'zingeving' is:

- Het gewaarworden van orde, coherentie en doelgerichtheid in het eigen bestaan (cognitief).
- Het nastreven van waardevolle doelen (motivationaleel).
- Het optreden van een daarmee samenhangend gevoel van vervulling (affectief).

Ouder worden is dóórgeven.

'De laatste vraag is niet: Hoe verlaat ik als held het toneel, maar hoe zal de volgende generatie verder leven...' (D.Bonhoeffer).

Je kunt dus spreken van het begrip 'generativiteit' dat de basis is van het doorgeven van alles waar jij me bezig bent/was aan de volgende generatie.

'Generatiekloof: lekker hé, zo'n kloof waar je van alles in kunt flikkeren' (Loesje).

De ouderdom, zingeving en het levensverhaal zijn dus alle drie totaal met elkaar verbonden.

Persoonlijk en collectief belang van terugkijken en herinneren

Yvette Kopijn, specialist op het gebied van Oral History en initiatiefneemster van stichting Zieraad

Yvette is in 1966 geboren op Aruba met een Indonesische vader en Nederlandse moeder. Haar vader was in 1953 als dertienjarige naar Nederland gekomen. Hij wilde graag weg uit Nederland maar kon niet terug naar Indonesië. Daarom is hij onderwijzer op Aruba geworden. In 1970 is Yvette op de leeftijd van vier jaar met haar ouders naar Nederland gegaan.

Zijzelf kan zich nog levendig herinneren hoe zij pas in Nederland was en in paniek raakte vanwege het andere klimaat en het andere leven.

Vlak nadat haar oma en opa snel achter elkaar waren overleden, is Yvette in 1999 gestart met het schrijven van levensverhalen. Zelf zegt ze dat je eerst een bepaalde leeftijd moet hebben om de levensverhalen te kunnen begrijpen en op waarde te schatten.

Yvette is samen met Helen Sumter initiatiefneemster van Stichting Zieraad, een stichting die zich inzet om de empowerment en zichtbaarheid van gemarginaliseerde groepen en individuen te vergroten door middel van levensverhalen.

Op dit moment is Yvette bezig met een proefschrift met levensverhalen van Javaans-Surinaamse vrouwen waarbij de nadruk ligt op de intergenerationele overdracht van oma's op moeders en vervolgens van moeders op hun dochters.

Zij organiseert verhalensalons op verschillende plaatsen in Nederland met migranten-/ouderengroepen. Hier kunnen de deelnemers hun levenservaringen en de keuzes die zij gemaakt hebben in hun leven uitwisselen. Dan komen de deelnemers al snel tot de conclusie: 'Heb ik dit allemaal meegemaakt?'. Dat is altijd een magisch moment op zo'n bijeenkomst. Overduidelijk is dat de herinnering van de een weer herinneringen bij de ander oproept.

De vragen die Yvette voorlegt aan oudere migranten zijn:

- Met betrekking tot de persoonlijke beleving: wat betekent migratie voor u?
- Met betrekking tot veerkracht: wat deed u om zich thuis te voelen in Nederland?
- Met betrekking tot de balans opmaken: hoe kijkt u terug op uw komst naar Nederland?
- Met betrekking tot het persoonlijk belang: hoe belangrijk is het om je eigen levensverhaal en familiegeschiedenis vast te leggen?

Jezelf een stem geven betekent dat je jouw eigen levensverhaal gaat vertellen: dat je jezelf het woord geeft en je stem laat horen. Als je je levensverhaal vertelt word je je bewust van je eigen kracht en veerkracht.

De versterking van de eigen identiteit komt op gang als je je afvraagt: Wie ben ik, waar kom ik vandaan en waar ga ik en waar gaan mijn kinderen naartoe?

Als je terugkijkt moet je ook voor jezelf een moment van bezinning inlassen.

Tijdens je leven doe je een grote hoeveelheid culturele kennis op die zinvol is voor maatschappij en andere generaties. Het vastleggen van levensverhalen dient ook een collectief belang. Het geeft de mogelijkheid om Nederland in een ander perspectief te plaatsen. Dat laatste heeft ook als functie dat de samenleving in het reine kan komen met

het verleden, zoals het leren van de ervaringen van de slavernij, de situatie in Indonesië, de honger die de Javaans-Surinaamse ouderen vroeger hebben geleden (en die er nog steeds is).

Tot slot kan het vastleggen van levensverhalen ertoe leiden dat je familiegeheimen op het spoor komt of verneemt; met alle leuke en pijnlijke belevingen die daarmee verbonden zijn. Bovenal zijn verhalen uit het verleden vaak verbonden met thema's als schaamte en taboes.

Hoe dan ook: Verhalen van vroeger zijn ook de verhalen voor de toekomst.

Yvette vraagt altijd aan de deelnemers van de verhalenprojecten:

- Vindt u het belangrijk om uw levensverhaal vast te leggen?
- Vindt u het belangrijk om uw familiegeschiedenis te kennen?
- Wie is al met levensverhalen en familiegeschiedenis aan de slag gegaan?

Deze vragen legt ze ook voor aan de deelnemers aan de projectendag.

Enkele reacties vanuit de zaal:

Het geeft je identiteit, je moet weten wat je wortels zijn, anders snappen je (klein)kinderen - die zich inmiddels met 'Nederland' vermengd hebben - er helemaal niets van; het is belangrijk om (de geschiedenis van) je ouders te kennen.

Cultuur vormt je, het zit in je genen en dat raak je nooit meer kwijt, ook niet na al die jaren Nederland.

Ik ben van Indische afkomst. Wij zijn sinds 1951 in Nederland en hebben ons inmiddels gemengd met mensen uit andere gemeenschappen, Marokkaans, Moluks, Nederlands. Maar de achterkleinkinderen kennen de verhalen niet. Het is belangrijk dat ze weten waar ze vandaan komen.

Mijn Chinese grootvader had vier vrouwen, hij behoorde tot de hogere, rijkere klasse. Mijn vader was de zoon van de oudste vrouw. Dit werkte op allerlei manieren, ook na de migratie en in een totaal andere sociale positie, op de volgende generaties door.'

Yvette brengt naar voren hoe moeilijk het kan zijn om je levensverhaal te vertellen, vooral als het verleden pijnlijk en traumatiserend is geweest. 'Dan moet het zwijgen eerst doorbroken worden'.

Een oral history interview bestaat uit verhalen van gewone mensen die een stuk geschiedenis boven water halen dat anders bij anderen nooit bekend zou worden. In zo'n situatie is de geïnterviewde erg kwetsbaar. Het oral history verhaal is altijd het verhaal van de geïnterviewde en nooit het verhaal van de interviewer. Dus de vraag is in deze situatie of jij, als interviewer, bereid bent kritisch naar jezelf te kijken. Bij een oral history interview gaat het er dus niet over of jij de juiste vragen op het juiste moment stelt, maar of je het verhaal, de wereld van de verteller volgt.

Als interviewer toon je respect voor en heb je een nederige houding ten opzichte van de geïnterviewde.

Verhalenprojecten krijgen een extra impuls door internet omdat de daarop geplaatste verhalen meteen wereldwijd te zien zijn. Hierdoor schep je een virtuele verhalengemeenschap.

Drie voorbeelden:

www.haargeschiedenis.nl, waar de levensverhalen van Marokkaanse, Surinaamse en Indische vrouwen staan opgetekend. Je kunt de verhalen zoeken op periode, op thema, op (achter)naam van de verteller en op titel. Dit project is een samenwerking van de Marokkaanse Vrouwen Vereniging Nederland, Stichting Het Indisch Huis, Zami (platform van zwarte, migranten en vluchtelingenvrouwen) en van Aletta (instituut voor vrouwengeschiedenis).

www.javanenindiaspora.nl, ontstaan ter gelegenheid van 120 jaar Javaanse immigratie. www.vijfeeuwenmigratie, een uitstekende website om mee te beginnen. Hier is heel veel informatie te vinden over migratie en migranten (naar Nederland), vanaf 1580 tot heden. Dit is een project van het Centrum voor de Geschiedenis van Migranteng (CGM). Je kunt kijken op land, periode, thema, collectie, mensen. Je vindt hier ook veel informatie over migrantenorganisaties.

Verhalen van vroeger zijn ook verhalen voor de toekomst! Je kunt er zelf mee aan de slag. Yvette roept de organisaties van oudere migranten op zich ook zichtbaar te maken, bijvoorbeeld via de website 'vijf eeuwen migratie'.

Stichting Zieraad geeft trainingen Oral History.

Voor meer informatie zie: <http://zieraad.wordpress.com/>

Yvonne Heygele bedankt Paulien Matze (links) en Yvette Kopijn voor hun bijdrage aan de projectendag

Deelnemers genieten van een heerlijke warme Molukse lunch

Turkse en Marokkaanse verhalen van de eerste generatie Gemma van Zeventer en Kivilcim Özmen, IDTV Docs

Kivilcim is in deeltijd werkzaam bij Aletta, waar zij verschillende projecten rond Oral History uitvoert. Daarnaast heeft zij haar eigen projectbureau. Ze is geboren en getogen in België, waar haar vader vanuit Turkije als politiek vluchteling terecht is gekomen. Zelf is zij vanwege de liefde naar Nederland gekomen.

Gemma is eindredacteur bij de documentaireafdeling van IDTV, waar zij werkt aan films over kunst en diverse maatschappelijke onderwerpen. Ze noemt zichzelf oer-Hollands.

Gemma en Kivilcim presenteren een aantal fragmenten uit de documentaires *De IJzeren Vogel* en *Een Beter Leven* waarin Turkse en Marokkaanse ouderen van de eerste generatie terugkijken op hun migratie. In *Een Beter Leven* zijn de mannen aan het woord. Zij vertellen hun verhaal aan hun zonen. *De IJzeren Vogel* is een serie van meerdere documentaires, waarin de vrouwen van de eerste generatie hun levensverhaal vertellen aan de hand van diverse thema's, zoals huwelijk, werk en migratie.

De verhalen van de mannen en vrouwen van de eerste generatie zijn niet bekend. Het is belangrijk hun geschiedenis vast te leggen en als cultureel erfgoed te bewaren. De films zijn ook gemaakt om een koppeling te maken tussen de eerste en de tweede generatie.

De documentaire *Een Beter Leven* is onder andere gemaakt om de jongeren van de tweede generatie te laten zien dat hun vaders pioniers waren, waardoor zij als jongeren een betere toekomst hebben kunnen krijgen. De film leerde hen respect voor hun vaders.

De IJzeren Vogel laat het verhaal zien van de vrouwen van de eerste generatie migranten die bijna allen hun man naar Nederland volgden. Voor hen was het meestal geen eigen keuze om te migreren. Alleen achterblijven in hun dorp was vaak geen goede positie voor deze vrouwen die meestal ook kinderen hadden.

De IJzeren Vogel verwijst naar het vliegtuig waarmee de vrouwen naar Nederland kwamen. Eenmaal hier stonden deze vrouwen er vaak alleen voor omdat de mannen aan het werk waren.

Uitspraken van dochters van moeders die aan de films hebben meegewerkt:

Wij als tweede generatie moeten weten hoe onze ouders hier gekomen zijn, wat hun leed is geweest.

Ik heb nu meer begrip voor mijn moeder. Ik wist niet dat ze zoveel geleden had.

Gemma van Zeventer en Kivilcim Özmen

Reacties vanuit de zaal:

Na onze migratie in de jaren '60 naar Nederland hebben we het beter gekregen dan wanneer we in Turkije of Marokko waren gebleven. Films als 'De IJzeren Vogel' laten zien dat we het op materieel gebied beter hebben gedaan; op emotioneel en religieus gebied hebben wij veel moeten achterlaten en gemist.

Onder de Marokkaanse mannen waren er ook een groot aantal die niet alleen vanwege de armoede hier naar toe kwamen, maar omwille van de grotere vrijheid en democratie. Daar waren ook jonge mannen bij uit rijkere families.

Een van de deelnemers vertelt dat haar moeder in 1968 een van de eerste Marokkaanse vrouwen in Nederland was. Zij kwam tussen alleen Nederlanders terecht. Zij heeft in die situatie van niets, iets gemaakt, hoewel ze weinig ruimte kreeg om zich helemaal te ontplooien.

Binnen de Turkse eerste generatie hebben vooral de mannen het gevoel dat ze veel verloren hebben.

De documentairemakers vertellen dat ze bij de vertoning van de documentaires nauwelijks reacties kregen uit de autochtone hoek; wel veel uit de allochtone gemeenschappen. In de Marokkaanse gemeenschap hebben deze films veel teweeggebracht. Vooral de tweede generatie is met andere ogen naar hun vaders gaan kijken. *Een Beter Leven* is ook in Marokko vertoond, met Franse en Marokkaanse ondertitels.

De IJzeren Vogel hield de vrouwen ook een spiegel voor over hun positie en ontwikkeling in Nederland. De vrouwen werden zich ervan bewust dat ze een lange weg hebben afgelegd om te komen waar ze nu zijn.

Het viel niet altijd mee om vrouwen bereid te vinden om mee te werken aan de film. Er was sprake van angst voor een grote sociale controle: 'Stel dat je burens je zien in de film; hoe reageren zij dan op jouw verhaal?'

Op dit moment is IDTV Docs bezig met een film over de Droste chocoladefabriek in Haarlem waar veel Turkse mensen hebben gewerkt. Deze film wordt gemaakt in het kader van 400 jaar relaties tussen Turkije en Nederland.

Vertoning van de films van *De IJzeren Vogel* op de televisie is fijn geweest. Nu moeten de films hun eigen leven gaan leiden, zoals ook gebeurd is met *Een Beter Leven*. Gemma en Kivilcim nodigen de aanwezigen uit de films vooral zelf te gebruiken op bijeenkomsten binnen hun eigen organisaties om daar het gesprek tussen de generaties op gang te brengen.

Het project Levensboek en Levenskoffer

Twie Tjoa en Christina Harrevelt, Fos'ten, Surinaamse 50 plus vrouwen

Net als alle sprekers voor hen stellen Twie en Christina zich op persoonlijke wijze voor. Twie vertelt dat ze eigenlijk een 'dubbele migrant' is. Ze is uit Chinese ouders geboren in Indonesië. Op 19-jarige leeftijd migreerde ze naar Suriname en vervolgens op latere leeftijd naar Nederland. Hier is zij gebleven. Twie is op deze manier met drie landen verbonden:

- Haar oude familie in Indonesië
- Goede vrienden in Suriname, en
- Haar plekje in Nederland.

Christina kwam eind jaren zestig naar Nederland. Ze studeerde in Leiden, waar zij nog steeds woont. Ze heeft inmiddels de pensioengerechtigde leeftijd bereikt, maar is nog steeds werkzaam als trouwambtenaar van de gemeente Leiden.

De inleidsters stellen zich voor als 'producten van de migratie'.

Twie laat zien hoe je binnen je organisatie concreet aan de slag kunt gaan met levensverhalen. Ouderen van Surinaamse afkomst hebben voor zichzelf een levensboek en levenskoffer samengesteld. Het project stimuleert en ondersteunt ouderen om terug te kijken en herinneringen op te halen en biedt hen een praktische vorm om de herinneringen op te slaan en door te geven aan hun kinderen en kleinkinderen.

Christina Harrevelt en Twie Tjoa (rechts)

Beknopt samengevat betekenen de koffer en het boek het volgende:

1. Ieder mens heeft een naam! Bij elke naam hoort een verhaal, een levensverhaal!
2. De levenskoffer en het levensverhaal nodigen mensen uit hun verhaal te gaan vertellen.
3. Het levensverhaal vertelt waarin iemand groot is: een lieve oma of een geweldig ondeugende opa. Het verhaal vertelt wie je bent.

4. De (oudere) migranten brengen hun levensverhaal mee vanuit hun land van herkomst, samen met hun levenservaringen, hun cultuur en hun herinneringen.
5. Aan het project hebben 30 Surinaamse vrouwen en enkele mannen deelgenomen. Het project voorziet in een levensboek en een levenskoffer.
6. Het project start met een oefening om de herinneringen op gang te brengen. Daarvoor is een tafel ingericht met allerlei dingen uit Suriname. Iedere deelnemer mag dan een voorwerp van de tafel nemen en daar wat over gaan vertellen.
7. Het levensboek is een boek met persoonlijke herinneringen, zoals foto's, teksten, gedenkböeken, geboorte-, huwelijks- en overlijdensberichten. De deelnemers hebben allemaal hun eigen boek gemaakt voor hun kinderen en kleinkinderen.
8. De levenskoffer is een koffer waarin waardevolle, herinneringsvolle voorwerpen bewaard worden zoals sieraden, video-opnamen, een naambord van het huis of de straat waar men in het land van herkomst heeft gewoond, een jubileum, een hoofdboek.
9. Zo vertelde een Surinaamse man: 'Als je volwassen wordt in het binnenland van Suriname, dan krijg je je eerste pangi (lendendoek, red.). Die stop ik ook in mijn koffer!'
10. Fos'ten heeft in het kader ook een aantal Surinaamse ouderen geïnterviewd. Zij hebben hun verhaal op cd gekregen. Deze hebben ze toegevoegd aan hun levensboek en levenskoffer.
11. Alle geïnterviewde ouderen reageerden erg enthousiast. Al vertellend over hun leven kwamen zij van de ene herinnering op de andere. Mooie en soms ook pijnlijke herinneringen; maar beide hebben hun leven zo waardevol gemaakt.
12. Het is de bedoeling dat het boek en de koffer door de volgende generaties worden aangevuld met hun levensgeschiedenissen. Het is belangrijk dat kinderen weten wie hun (voor)ouders zijn. Als zij ouder worden gaan ze vaak op zoek naar hun roots, hun wortels. Laat uw levensboek en levenskoffer daarom aan uw kinderen en kleinkinderen zien en deel uw herinneringen met uw kinderen en kleinkinderen.
13. Tot slot nog een citaat van een mooie levenswijsheid van Twie: 'Als je niet weet wie je bent, val je om (net als een boom)'

Rondleiding door het Moluks Museum

Nanneke Wigard

Dit jaar is het 60 jaar geleden dat de Molukkers naar Nederland kwamen. Nanneke Wigard, zelf sinds zeventien jaar werkzaam bij het Moluks Museum, geeft in twee groepen een korte rondleiding.

Het eerste contact tussen de Molukken en Nederland dateert van vier eeuwen geleden. Dat contact had alles te maken met de specerijen die te zien zijn: nootmuskaat, kruidnagel. Ze werden en worden gebruikt als smaakmaker in eten, maar ook omwille van de geneeskrachtige werking. Deze specerijen groeiden alleen op de Molukken.

De Molukken vormen een onderdeel van Indonesië. Indonesië is lange tijd een kolonie van Nederland geweest. Daarbinnen werden de Molukkers opgeleid om onderdeel te zijn van het gouvernement. Ze voelden zich daardoor meer bij de Nederlanders horen. Toen Indonesië vocht voor onafhankelijkheid na de Tweede Wereldoorlog werden de Molukkers als verraders gezien. Dat werd nog erger toen op de Molukken de eigen Republiek werd uitgeroepen. In reactie daarop werd het Indonesische leger op de Molukken afgestuurd. De Molukken werden op die manier met geweld binnen Indonesië getrokken. Veel ouderen ervaren dat nog steeds alsof Indonesië de Molukken bezet houdt.

De Molukkers raakten in deze periode in de knel. Daarom heeft de Nederlandse regering toen besloten de Molukkers naar Nederland te brengen. Het idee was: voor een periode van zes maanden. Maar terugkeer was uiteindelijk niet mogelijk.

Na een reis van vier weken per schip kwamen de Molukkers aan in Rotterdam of Amsterdam. De mannen in hun winteruniformen, de vrouwen in dunne zomerkleding. Sommigen hadden de verwachting dat de koningin hen op zou wachten op de kade. Jarenlang hadden ze immers gevochten voor 'koningin en vaderland'. De Molukkers hadden de Nederlandse vlag met gevaar voor eigen leven verdedigd. Maar na aankomst in Nederland kregen de mannen het bericht dat ze ontslagen waren uit het leger. De Molukkers hebben een hele verkeerde start gemaakt in Nederland. Als je dat weet, dan kun je ook iets beter begrijpen waarom later in de jaren '70 de jongeren in opstand kwamen.

De Molukkers werden na aankomst gehuisvest op verschillende plaatsen, in barakken en kampen, waaronder de voormalige concentratiekampen Vught en Westerbork. In het museum is een kamer uit een van de barakken nagebouwd. De jeugd groeide op in gespletenheid. Op school leerden ze over Nederland, thuis stonden de koffers gepakt om terug te gaan. Het ideaal van de vrije Molukken bleef levend.

In het Moluks Museum is een wand ingericht met portretten van ouderen als eerbetoon aan de eerste generatie. In de jaren zeventig gingen Molukse jongeren over tot gewapende acties. Die hebben heel veel teweeggebracht. Pas daarna heeft de overheid zich afgevraagd wat ze zouden moeten doen in de richting van de Molukse gemeenschap. Ook in de gemeenschap zelf is men gaan nadenken hoe het verder moest.

Rondleiding door Nanneke Wigard (links)

De band met de Molukken blijft voor de Molukkers sterk, ook voor de derde generatie. Tegenwoordig wordt de betrokkenheid vooral vertaald in hulpprojecten. Mensen reizen ook regelmatig heen en weer.

Terugblik op de projectendag en afsluiting

Aan het einde van een bijeenkomst stellen we bij het NOOM altijd de vraag: Wat neem je mee naar huis?.

Enkele reacties uit de zaal:

Ik moet steeds denken aan een oud Turks spreekwoord: Wie zijn wortels niet goed kent, zal nooit goed bouwen aan zijn toekomst.'

Ik heb deze dag ervaren als een erg gevarieerd programma dat verschillende invalshoeken geeft om actief te worden met levensverhalen. Dan blijkt ook dat er veel meer overeenkomsten zijn dan verschillen. Ik bedank iedereen dat ik erbij mocht zijn.'

Ik heb veel inzicht gekregen in nieuwe dingen. Hoewel er al veel wordt gedaan kunnen binnen de Hindoestaanse kringen veel meer activiteiten plaatsvinden; vooral ook voor mannen die meestal wat terughoudender zijn. Ik heb nu handvatten gekregen om zelf er wat mee te gaan doen.'

Levensverhalen geven kracht. Daarbij moeten we wel niet blijven hangen in het verleden. We moeten de kennis van het verleden gaan gebruiken voor de toekomst.'

Tot slot toont Paulien Matze de aanwezigen het doosje 'Mijn leven in kaart', een methode om met ouderen in gesprek te gaan over hun leven. Een heel bruikbaar hulpmiddel.

Bouchaib Saadane, vicevoorzitter van het NOOM, sluit de projectendag af:

In elke persoon zit een verhaal, een boek. Nu is het moment om de verhalen van allochtone ouderen op papier te zetten en te verfilmen. Dat neem ik mee naar huis, naar Limburg waar ik woon en actief ben. Deze kostbare verhalen moeten we behouden voor de toekomst. Nu is onze eerste generatie nog in staat deze levensverhalen, onze verhalen, te archiveren. NOOM heeft met deze projectendag weer een schot in de roos. Iedereen gaat nu naar huis met een gevoel van 'Wow!'. Zeker in dit museum dat al een mooi voorbeeld is van onze geschiedenis en levensverhalen.'

Namens het bestuur van het NOOM wil ik alle medewerkers danken voor deze dag. Het NOOM blijft en ik kan mij geen Nederland bedenken zonder NOOM. Samen zullen we blijven werken aan het NOOM en de verbreding van haar achterban.

Ik kan alleen maar zeggen:

De mensen die er niet bij waren vandaag hebben erg veel pech gehad!'

Colofon

Dit verslag is een uitgave van

Netwerk van Organisaties van Oudere Migranten (NOOM)

Bezoekadres:

Piet van Dommelenhuis

4e etage

Churchillaan 11

3527 GV Utrecht

Postadres:

Postbus 2069

3500 GB Utrecht

T: 030 276 99 85 / 06 535 548 18

M: may@netwerknoom.nl

W: www.netwerknoom.nl

Tekst: Focuscultura, met dank aan Hans Schellekens en Paulien Matze

Foto's: Hans Schellekens

Utrecht,
Januari 2012